

DOĞU TÜRKÇESİ İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR BİBLİYOGRAFYASI (2014-2019)*

A BIBLIOGRAPHY ON THE WORKS RELATING EASTERN TURKI
(2014-2019)

Mehmet Turgut BERBERCAN**

ÖZ

Doğu Türkçesi; Karahanlı Türkçesinden itibaren, bünyesinde kısmî olarak Oğuz ve Kıpçak lehçe unsurları barındıran Harezmi Türkçesiyle birlikte edebiyat dili halinde yükselmiş ve Çağatay Türkçesi ile şekillenip Türk dünyasının Doğu kanadında yerel ağızlarla beslenerek 20. yüzyıla kadar yaşatılmış tarihî Türk yazı dilinin adıdır. Doğrudan doğruya Eski Türkçenin devamı olup bugün Batı ve Doğu Türkistan’da konuşulan yazılan çağdaş Türk lehçelerinin kaynak ve çıkış olarak aldığı edebiyat dili olup bir tür “lingua franca” yani “köprü dili”dir. Bu çalışma, Doğu Türkçesiyle ilgili yahut bağlantılı olarak daha önce hazırlanmış bibliyografik mahiyetteki çalışmalarda bulunmayan ve 2014 yılından 2019 yılına kadar (günümüze kadar) Türkiye’de yazılmış kitap, makale, tez, tanıtma türündeki eserler üzerinedir. Çalışmada, tespit edildiği şekilde 61 adet eser, klasik düzen içinde bibliyografik künyesi verilmek ve hakkında kısa açıklama yapılmak suretiyle kaydedilmiştir. Bu yolla, son beş yıl içinde Türkiye’de hazırlanmış Doğu Türkçesi ile ilgili çalışmaların bir panoraması çizilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Doğu Türkçesi, Bibliyografya, Kaynakça, Çalışma, 2014-2019.

ABSTRACT

Eastern Turki (or Eastern Turkish) is a literary language of historical Turkic dialects which advanced by Hwarezmian Turkic after Qarakhanid period along with the Turkic dialects such as tribal ones Oghuz and Kipchak. Besides, Eastern Turki was shaped through Chaghatai Turkic period and then transferred lingual elements from the local diaclets till 20th century. Eastern

* Bu çalışma 02.06.2019 tarihinde dergimize gönderilmiş; 10.06.2019 tarihinde değerlendirilmeye alınmış; 25.07.2019 tarihinde bibliyografya çalışmalarının incelenmesi sonucu yayın listesine dâhil edilmiştir. Çalışmaya atıf şekli; Mehmet Turgut Berbercan, Doğu Türkçesi İle İlgili Çalışmalar Bibliyografyası (2014-2019), *Karabük Türkoloji Dergisi*, Cilt/Sayı: 1 (2019-1), Karabük 2019, s., 61-70

** Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.
mtberbercan@karatekin.edu.tr

Turki was directly a continuing language of Old Turkic and today, it is the source and emergence language of the Turkic dialects alive in Western and Eastern Turkestan, Actually, Eastern Turki was a common literary language in the Turkic world and this historical language can also be called as a kind of “lingua franca” which means “bridge language” from the past to nowadays. This bibliographical work is on the works never tabulated or catalogued in a bibliographical work or an academic paper relating Eastern Turki and only comprises the books, articles, thesis, book reviews written in Turkey from the year 2014 to 2019 (until today). In the work, 61 pieces of work related to Eastern Turki are recorded in respect of their bibliographical identity and brief explanations are presented in the matter of the works. In this manner, a panorama is made by combining the works written on Eastern Turki in last five year in Turkey.

Key Words: Eastern Turki, Bibliography, References, work, 2014- 2019.

2014

i. Berbercan, Mehmet Turgut, “Türk Yazı Dilinin Tarihi Dönemleri ve Orta Türkçenin Yeri Meselesi”, *Tarih Okulu Dergisi*, C. 7, S. 17, 2014, s. 765-783. [MAKALE]

Makalede, Türk dili tarihi içinde ve Türk edebiyatının sınırları dahilinde “Doğu Türkçesi” için tanım ve tespitler yapılmıştır (bkz. 773-777). Bilindiği gibi Eski Türkçe döneminin son devresi ve İslamiyet etkisinde gelişen Türk edebiyatının birinci yazı dili olan “Karahanlı Türkçesi”, Orta Türkçenin doğu kanadının yani “Doğu Türkçesi”nin hazırlık devresini teşkil etmektedir. Karahanlı Türkçesinden sonra, bünyesinde kısmî olarak Oğuz ve Kıpçak lehçe unsurları barındıran Harezmi Türkçesiyle birlikte edebiyat dili halinde yükselen Doğu Türkçesi, Çağatay Türkçesi ile şekillenerek Türk dünyasının Doğu kanadında kullanılmış, yerel ağızların etkisiyle zamanla değişerek Özbekçe ile Yeni Uygurcanın yazı dili haline geldiği devre kadar, Türk dünyasında divanların, tezkirelerin yazıldığı, külliyatların hazırlanıp tercümelerin teşkil edildiği bir edebiyat dili olarak geçerli olmuştur.

ii. Eker, Ümit; Zal, Ünal, “Ebû Nasr Samânî Tezkiresi”, *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, S. 4, 2014, s. 161-179. [MAKALE]

Bu çalışmada, Gunnar Jarring'ın bir önsözle yayınladığı *Literary Texts From Kasghar* adlı eserinde bulunan “Ebu Nasr Samânî Tezkiresi”nin çeviriyazısı verilmiş, konusu ve sözcükleri üzerinde durulmuştur.

iii. Eker, Ümit; Zal Ünal, “Risâle-i Temürçilik”, *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, S. 4, 2014, s. 11-23. [MAKALE]

Makalede, İsvetli Gunnar Hermansson tarafından 1929 yılında Yarkend'de istinsah ettirilen “Risale-i Temürçilik” adlı eserin çeviriyazısı verilmiş, konusu ve sözcükleri üzerinde durularak değerlendirilmeler yapılmıştır. Çalışmada eserin tıpkıbasımına ayrıca yer verilmiştir.

iv. Sarıca, Bedri, *Çağatayca-Farsça Manzum Bir Lügat: Nisâb-ı Türkî*, Grafiker Yayınları, Ankara 2014, 139 s. [KİTAP]

“Nisâb-ı Türkî”, Çağatay Türkçesinden Farsçaya manzum bir sözlük söz olup kitapta eserin Türkçe sözcükleri incelenmiştir.

v. Üşenmez, Emek, “XVI. Yüzyıl Doğu Türkçesi ile Yazılmış Bir Kuran Tefsiri: Tercüme-i Tefsir-i Yakub-i Çerhî (H. 993/M. 1585)”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, S. 3/1, 2014, s. 167-190. [MAKALE]

Bu çalışmada, Mevlana Yakub-i Çerhî/ Ya'küb b. Osmân b. Mahmûd el-Gaznevî el-Çerhî'nin kısaca hayatı ve eserlerine değinilmiştir. “Tefsir-i Yakub-i Çerhî” adlı Farsça eserin Hemadanî Hoca adlı bir zat tarafından Doğu Türkçesi ile hazırlanmış tercümesi esas konudur.

vi. Yılmaz, Mehmet Fatih, *Telifü'l-Emir'de Yer Alan Doğu Türkçesiyle Yazılmış İki Hikâye (İnceleme-Metin-Dizin)*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Samsun 2014, 610 s. [DOKTORA TEZİ]

Tezde, Doğu Türkçesiyle yazılmış iki hikâyenin çeviriyazısı hazırlanarak Türkiye Türkçesine aktarımı yapılmıştır. Metin aktarılırken motamot tercüme tekniğine bağlı kalınmıştır. Metnin çeviriyazısı ve aktarımı aynı sayfada yer almaktadır. İnceleme, çeviriyazı ve aktarım bölümlerinin ardından sözlük ve dizin içermektedir.

2015

vii. Baldane, Orhan, “Fatih Özek (2014), *Tarihî Türk Lehçelerinde Ünlüler*, Ankara: Akçağ Yayınları, 286 s.”, *Dil Araştırmaları Dergisi*, S. 16, 2015, s. 318-322. [KİTAP TANITIMI]

Tanıtımda, Fatih Özek'e ait “Tarihî Türk Lehçelerinde Ünlüler” adlı eser işlenmiştir.

viii. Berbercan, Mehmet Turgut, “Türk Tercüme Edebiyatı Üzerine İncelemeler: Harezmi Türkçesi ile İlk Adaptasyonlar”, *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 7, 2015, s.1-11. [MAKALE]

Çalışmada, aslı olarak Arapçadan veya Klasik Farsçadan doğrudan tercüme edilerek yahut adaptasyon yoluyla aranje edilerek 14. yüzyılda Harezmi Türkçesiyle yazılmış eserler; kullanılan teknik, biçim ve adaptasyon tarzı açısından incelenmiş, kronolojik bir perspektif üzerinde Türk dili tarihi çerçevesinde ele alınmıştır.

ix. Çayan, Adem, “Molla Yoldaş Hılvetî ve Çağatayca Mevlidi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 10, 2015, s.345-360. [MAKALE]

Çalışmanın ilk bölümünde Molla Yoldaş Hılvetî'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilerek daha önce bu zat ve eserleri hakkında yapılmış çalışmalar zikredilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde mevlid ve Türkistan'daki mevlid geleneğinden bahsedilmiştir. Son bölümde Hılvetî'nin mevlidinin nüshaları tanıtılarak mevlidin bölümleri ve içerikleri örnek beyitlerle okuyuculara gösterilmiştir.

x. Çimen, Fevzi, “Çağatayca Bir Hayvan Adı Üzerine Etimolojik Bir Deneme”, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, S. 6, 2015, s. 73-80. [MAKALE]

Molla Muhammed Timur'un “*Āš āru'l-Īmāmiye*” adlı Çağatayca *Kelile ve Dimne* tercümesinde yer alan ve daha önce başka bir kaynaktan bu şekliyle tesadüf edilmeyen bir hayvan adının okunuşu, anlamı ve kökeni tartışılmıştır.

xi. Dağıstanlıoğlu, Bilal Erdem, *Keşfü'l-Hüdâ, Doğu Türkçesiyle Yazılmış Bir Kaside-i Bürde (İnceleme-Metin-Dizin)*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Adana 2015, 861 s. [DOKTORA TEZİ]

Tezde, “Keşfü'l-Hüda” adlı eserin Berlin'de muhafaza edilen nüshasının çevriyazısı ile Türkiye Türkçesine çevirisi sunulmuş, eserin dil bilgisi özellikleri tespit edilerek dizini teşkil edilmiştir. Ayrıca eserin diğer bir nüshası olan Süleymaniye Kütüphanesi Mahmud Paşa koleksiyonundaki nüsha ile Berlin Şehir Kitaplığındaki nüsha karşılaştırılmıştır.

xii. Eker, Ümit; Zal, Ünal, “Risâle-i Ehl-i Dervîş”, *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, S. 10/2, 2015, s. 283-328. [MAKALE]

Makale, “Risâle-i Ehl-i Dervîş” hakkında verilen künye bilgileriyle başlamaktadır. Bu bilgilerin ardından eserin dil incelemesi yapılarak hüviyeti belirlenmiş; orijinal metnin çevriyazısı, tıpkıbasım ve sözlüğü sunulmuştur.

xiii. Gedik, Sadi; Özdemir, Hakan; Göbekli, Bayram, “Çağatayca Taberî Tarihi”, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, S. 10/12, 2015, s. 387-410. [MAKALE]

Çalışmada “Çağatayca Taberî Tarihi” genel olarak ele alınmıştır. Üç bölümden oluşan makalede, giriş olarak Çağatayca yazılmış tarih eserleri işlenmiştir. “Taberî Tarihi” hakkında genel bilgiler veren bölümde ise çalışma konusu olan eserin tarihî akış içindeki durumu incelenmiş ve devamında eserin dil özellikleri üzerinde durulmuştur.

xiv. Güngör, Yurdagül Aydın, *Doğu Türkçesi Kur'an Tefsiri (Sâffât, Sad ve Zümer Sureleri) [İnceleme-Tenkitleli Metin-Dizin-Tıpkıbasım]*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, İstanbul 2015, 565 s. [YÜKSEK LİSANS TEZİ]

Tez, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, III. Ahmet Bölümü, 16 numarada kayıtlı bulunan nüshanın 2. cildine ait 150a /173a varakları üzerinde yapılmıştır. Bu varaklar Sâffât, Sad ve Zümer Surelerini içermektedir; inceleme, tenkitli metin, dizin ve tıpkıbasım olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Aşağıda sırası geldikçe “Doğu Türkçesi Kur'an Tefsiri” üzerine yapılmış diğer tez çalışmaları zikredilmiştir.

xv. Kurtoğlu, Kübranur, *Doğu Türkçesi Kur'an Tefsiri (Lukmân, Secde ve Ahzâb Sureleri) [İnceleme-Tenkitleli Metin-Dizin-Tıpkıbasım]*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, İstanbul 2015, 498 s. [YÜKSEK LİSANS TEZİ]

Tez, Doğu Türkçesi Kur'an Tefsiri'nde yer alan Lukmân, Secde ve Ahzâb surelerinin incelemesinden oluşmaktadır. İncelemede metinle ilgili genel bilgiler verildikten sonra ilgili kısmın çeviriyazısı sunulmuş, dizin ve tıpkıbasımlar çalışmaya eklenmiştir.

xvi. Kuyma, Erol, “Harezmi Dönemi Türkçesi ve Eserlerine Genel Bir Bakış”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 1, 2015, s. 367-383. [MAKALE]

Çalışmada genel bilgiler verilerek Harezmi Türkçesinin oluşumu, dil özellikleri ve eserleri kaydedilmiştir.

xvii. Şimşek, Yaşar; Sertkaya, Osman Fikri, “Harezmi Türkçesi ile Yapılan Kur'an Tercümelelerinden Meşhed Nüshası Üzerine İlk Bilgiler-I”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* S. 4/4, 2015, s. 1382-1412. [MAKALE]

Bu çalışmada İran Meşhed'de Āstan-i Quds-i Razavi Kütüphanesi 293 numarada kayıtlı, 645 varaklık eksik bir tercüme olan eser hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmada giriş, nüshanın tavsifi, nüshanın ketebe kaydı, nüshanın özellikleri, nüshanın dili, söz varlığından örnekler, istinsah hataları, kelime ve şekil açıklamaları, Meşhed nüshasından örnekler, tıpkıbasım örnekleri verilerek eserin detaylı bir incelemesi yapılmıştır.

xviii. Uyğur, Sinan, “Çağatay Türkçesi Sözlüklerinde Aynı Yanlıştan Doğmuş Yedi Gölge Kelime: Hav, Havla, Hobla, Hubla, Havubla, Havabla,

Haubla”, *Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 2015, s. 153-162. [MAKALE]

Çalışmaya “Gölge kelime nedir?” sorusunun açıklaması yapılarak başlanmıştır. Ardından incelenen kelimelerin eserlerde ve sözlüklerde ne şekilde yer aldıkları belirtilmiştir. *Hav* kelimesinin tarihî ve günümüz Türk lehçelerinde var olabileceği düşünülse de Türk lehçelerinin taranması sonucunda böyle bir kelimenin mevcut olmadığı kanısı ile çalışma sonlandırılmıştır.

xi. Uzunoglu, Şen Hülya, *Doğu Türkçesi Kur’an Tefsiri (Kasas, Ankebüt ve Rum Sureleri) [İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin-Tıpkıbasım]*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, İstanbul 2015, 567 s. [YÜKSEK LİSANS TEZİ]

Tez, Doğu Türkçesi Kur’an Tefsiri’nde yer alan Kasas, Ankebüt ve Rum surelerinin incelemesinden oluşmaktadır. İncelemede metinle ilgili genel bilgiler verildikten sonra ilgili kısmın çeviriyazısı sunulmuş, dizin ve tıpkıbasımlar çalışmaya eklenmiştir.

xx. Xolmonova, Zulhumor, “Babürnâmedeki Bazı Kelimelerin Tarihi ve Etimolojik Tahlili”, Çev. T. Bilveren, *Journal of Social Sciences*, C. 5/9, S. 114-119 [MAKALE (ÇEVİRİ)]

Çalışmada, Babürnâme’de geçen bazı kelimelerin anlamları ve fonetik yapılarındaki değişiklikler Özbek edebî diliyle mukayese edilerek eserin söz varlığı üzerine tespitler yapılmıştır.

2016

xxi. Abik, A. Deniz, “Ali Şir Nevâyî’nin Eserlerinde “Latife” Kavramı”, *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, Prof. Dr. Mine Mengi Özel Sayısı, C. 2, S. 5, 2016, s. 26-33. [MAKALE]

Ali Şir Nevâyî’nin eserleri içinde latife kavramı çerçevesinde değerlendirilebilecek sözler, örnekleri ile incelenmiştir.

xxii. Alper, Serap, “Risâle-i Sâbûn-Gerlik”, *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, C. 3, S. 1, 2016, s. 45-69. [MAKALE]

“Risâle-i Sâbûn-Gerlik” bir meslek risâlesidir. Çalışmada eserle ilgili genel özellikler, eserin dil açısından önemi, yazım özellikleri, ses bilgisi, metin, Türkiye Türkçesine aktarımı, tıpkıbasımı verilerek bir yayını yapılmıştır.

xxiii. Bakırcı, Fatih, “Harezmi Türkçesiyle Yazılmış *Kıyasu’l-Enbiya*’da *koş* Sözcüğü ve Anlam Alanı”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* S. 5/1 2016 s. 42-55. [MAKALE]

Makalede, Harezmi Türkçesiyle yazılmış *Kıyasu’l-Enbiya*’da geçen “koş” sözcüğünün anlamı üzerinde durulmuştur. Metinde 12 kez geçen sözcük, tamamen

semantik alanı içinde incelenip dönem sözlükleri ve metinlerindeki anlamlarıyla karşılaştırılarak çalışmada sunulmuştur.

xxiv. Bakırcı, Fatih, *Ömer Bakî, Hamse-i Nevayî-i Ferhad ü Şirin (Giriş-Metin-Türkiye Türkçesine Aktarma-Notlar-Dizin-Tıpkıbasım)*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, 656 s. [KİTAP]

18. yüzyılda Ömer Bakî tarafından yazılan “Hamse-i Nevayî-i Ferhad ü Şirin” isimli eser yayınlanmıştır. Çalışmada; eserin yazım bilgisi, ses bilgisi, biçim bilgisi ve söz varlığı ortaya konmuş, eserin dili vasıtasıyla Doğu Türkçesinin yerel ağız özellikleriyle beslendiği döneme bir bakış atılmıştır.

xxv. Çiçekli, Gülfıdan, “Fatih Bakırcı (2016). *Ömer Bakî, Hamse-i Nevayî-i Ferhad ü Şirin (Giriş-Metin-Türkiye Türkçesine Aktarma-Notlar-Dizin-Tıpkıbasım)*, İstanbul: Kesit Yayınları”, *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 1, s. 145-146. [KİTAP TANITIMI]

xxiv. madde başında künyesi verilen eserin tanıtımıdır.

xxvi. Çökmez, Halil, *Doğu Türkçesi Kur’an Tercümelerinde İsim*, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Antalya 2016, 259 s. [YÜKSEK LİSANS TEZİ]

Tezde, Doğu Türkçesiyle yazılmış Kur’an tercümelerinde isim yapıları incelenmiştir. İlk olarak, Kur’an Tercümelerinin tarihi ve bu tercümeler üzerine yapılmış çalışmalar hakkında genel bilgiler verilmiş, sonrasında tercümelerde geçen isim yapan ekler tespit edilmiş ve metinlerden örneklerle fonksiyonlarına göre sıralanmıştır.

xxvii. Durgunay, Banu, *Doğu Türkçesi İlk Kur’an Çevirilerinde Fiiller*, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Antalya 2016, s. 243. [YÜKSEK LİSANS TEZİ]

Tezde, Doğu Türkçesi ile hazırlanmış ilk Kur’an tercümelerindeki fiillerin yapımı ve çekim morfolojisi incelenmiştir.

xxviii. Merhan, Aziz; Tekin, Emel, “Ali Şir Nevâyî’nin Şeyh San’an Destanında Çağatayca ve Oğuzca Dil Unsurları”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, C. 5/1, 2016, s. 1-8. [MAKALE]

Makalede Şeyh San’an Destanı tanıtılmıştır; destan metnindeki Çağatayca ve Oğuzcaya has dil unsurları ortaya konmuş, bir karşılaştırma sunulmuştur.

xxix. Pekgöz, Arslan Gülşen, *Doğu Türkçesi Kur’an Tefsiri (Sebe, Fâtır ve Yasin Sureleri) [İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin-Tıpkıbasım]*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, İstanbul 2016, 412 s. [YÜKSEK LİSANS TEZİ]

Tez, Doğu Türkçesi Kur’an Tefsiri’nde yer alan Sebe, Fâtır ve Yasin surelerinin incelemesinden oluşmaktadır. İncelemede metinle ilgili genel bilgiler

verildikten sonra ilgili kısmın çeviriyazısı sunulmuş, dizin ve tıpkıbasımlar çalışmaya eklenmiştir.

xxx. Rezai, Mehdi, “Hârezm Türkçesiyle Yazılan Bir Kur’an Tercümesi (Meşhed-Āstān-i Quds-i Razavi Nüshası)”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* S. 5, 2016, s. 1094-1113. [MAKALE]

Makalede, İran’da Āstān-i Quds-i Razavi Kütüphanesinde yer alan Doğu Türkçesiyle yazılmış Kur’an tercümesi incelenmiştir. Çalışma, eserin tanıtımı ve dil özellikleri hakkında yer alan bilgilerden oluşmaktadır.

xxxı. Toplu, Bayram, *Muhammed Sıddık Rüşdi’nin Tezkiresinin Tahlili (Giriş, İnceleme, Metin, Dizin 1-161 Varaklar)*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2016. [DOKTORA TEZİ]

Ali Şir Nevâyî’nin eserinden sonra Doğu Türkçesiyle “Evliya Tezkiresi” kaleme almış Muhammed Sıddık Rüşdi’nin tezkiresinin incelemesidir.

xxxii. Uzuntaş, Hülya, *Uygur Harfleriyle Yazılmış Çağatayca Seyfü’l-Mülûk Hikâyesi’nin Transkripsiyonu, Çevirisi ve Sözlüğü*, Çantay Yayınları, İstanbul 2016, 472 s. [KİTAP]

Esasen 2016 yılında hazırlanmış bir doktora tezi olan çalışmanın kitaplaştırılmış şeklidir. Kitapta, Kursiv Uygur harfleri ile 16. yüzyıla doğru Çağatayca yazılan” Seyfü’l-Mülûk Hikâyesi”nin çeviriyazısı, Türkiye Türkçesine aktarımı ve sözlüğü hazırlanmıştır.

2017

xxxiii. Alper, Serap, “Aşçılık Risâlesi (Risale-i Aş-Fezlik)”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* S. 6, 2017, s. 2027-2066. [MAKALE]

Bu makale, Doğu Türkçesiyle yazılmış çeşitli meslek risalelerinden birisi olan *Risale-i Aş-fezlik* üzerinedir. Çalışmada, eserin genel tanıtımı yapılarak eserde gözlenen bazı dil özellikleri Çağatay Türkçesinin Klasik Dönemi ve Klasik Sonrası Dönemi bazında mukayese edilmiştir. Metnin çeviriyazısı, Türkiye Türkçesi aktarımı ve tıpkıbasımı sunulmuştur.

xxxiv. Atalan, Soner, *Doğu Türkçesi Kur’an Tefsiri (Duhân, Ahkaf, Muhammed, Fetih, Hucurât ve Kaf Sureleri) [İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin-Tıpkıbasım]*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, İstanbul 2017, 550 s. [YÜKSEK LİSANS TEZİ]

Tez, Doğu Türkçesi Kur’an Tefsiri’nde yer alan Duhân, Ahkaf, Muhammed, Fetih, Hucurât ve Kaf surelerinin incelemesinden oluşmaktadır. İncelemede metinle ilgili genel bilgiler verildikten sonra ilgili kısmın çeviriyazısı sunulmuş, dizin ve tıpkıbasımlar çalışmaya eklenmiştir.

xxxv. Berbercan, Mehmet Turgut, “İsveç Türkolojisinden İki Bilgin: Gustaf Raquette ve Gunnar Jarring”, *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, S. 10, 2017, s. 42-54. [MAKALE]

Çalışmada, giriş bilgisi olarak İsveç Türkolojisiyle ilgili genel bilgiler verilmiş; İsveç Türkolojisinin öncü isimleri Gustaf Raquette ve Gunnar Jarring’ın hayatları anlatılarak Türkoloji ve özellikle Doğu Türkçesi üzerine hazırladıkları eserler ve çalışmalar bibliyografik şekilde açıklamalı olarak sunulmuştur. Makalede, yazarın 2016’da İsveç’te kaldığı süre zarfında İsveç kütüphanelerinde yaptığı araştırma sonuçları kaydedilmiştir.

xxxvi. Bilecik, Fahrünnisa, *Karahanlı Türkçesi ve Harezm Türkçesi Kılavuzu*, Zahir Yayınları, 2017, 58 s. [KİTAP]

Kitapçık iki bölümden oluşmaktadır. 1. bölümde Karahanlılar hakkında kısa bir bilgi, dönemin eserleriyle ilgili bilgi, Karahanlı Türkçesi dil bilgisi ve örnek metinler verilmiş; 2. bölümde, 1. bölümdeki şekille aynı olarak Harezm Türkçesine yer verilmiştir.

xxxvii. Eker, Ümit, “Çağatay Türkçesi Eserlerinden Garip Senem Şah (Dil İncelemesi-Metin-Aktarım)”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, S. 6, 2017, s. 2080-2113. [MAKALE]

Senem Şah hikâyesinden, varyantlarından ve Türk edebiyatındaki izlerinden bahsedildikten sonra, hikâyenin Çağatay Türkçesinin geç döneminde hazırlanmış nüshası dil özellikleri açısından incelenmiş, metnin çeviriyazısı ve Türkiye Türkçesi aktarımı sunulmuştur.

xxxviii. Kılıç, Dilek, “Hülya Uzuntaş, *Uygur Harfleriyle Yazılmış Çağatayca Seyfü’l-Mülük Hikâyesi’nin Transkripsiyonu, Çevirisi ve Sözlüğü*, Çantay Yayınları, İstanbul 2016, 472 s.”, *Journal of Old Turkic Studies* S. 2, 2017, s. 187-189. [KİTAP TANITIMI]

xxxii. madde başında künyesi verilen eserin tanıtımıdır.

xxxix. Kök, Karahan Naciye, “Doğu Türkistan Tarihini Anlatan Bir Eser: Kitâb-ı Gazât Der Mülk-i Çin”, *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 1, 2017, s. 138-146. [MAKALE]

“Kitâb-ı Gazât der Mülk-i Çin” adlı eserin genel künyesi aktarılarak eserde tespit edilen savaş, askerlik, devlet yönetimi, meslek ve yer adları ile ilgili Türkçe kökenli yahut Moğolcada bulunan kelimeler üzerinde durulmuş, eserin söz varlığı ortaya konmaya çalışılmıştır.

xl. Li, Yong-Song, *Doğu Türkçesi Grameri Dizini*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2017, 724 s. [KİTAP]

Kitap, Carl Brockelmann'ın Almanca kaleme aldığı “Osttürkische Grammatik der islamischen Litteratursprachen Mittelasiens (Leiden 1951-1954)”, yani “Orta Asya'nın İslamî Doğu Türk Edebiyat Dillerinin Grameri” adlı eserinin dizin çalışmasıdır.

xli. Mert, Abdullah, “Osmanlı Şairlerinin Çağatay Türkçesiyle Yazdıkları Şiirlerde Kullandıkları Dil Üzerine”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 41, 2017, s. 107-118. [MAKALE]

Makale iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Osmanlı-Çağatay dil ve kültür etkileşimine yer verilmiştir. İkinci bölümde ise Osmanlı şairlerinin yazdıkları Çağatayca şiirlerin dil özellikleri incelenmiştir.

xlii. Onur, Samet, *Doğu Türkçesi Kur'an Tefsiri (Mü'min, Fussilet, Şurâ, Zuhurf Sureleri) [İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin-Tıpkıbasım]*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, İstanbul 2017, 590 s. [YÜKSEK LİSANS TEZİ]

Tez, Doğu Türkçesi Kur'an Tefsiri'nde yer alan Mü'min, Fussilet, Şurâ, Zuhurf surelerinin incelemesinden oluşmaktadır. İncelemede metinle ilgili genel bilgiler verildikten sonra ilgili kısmın çeviriyazısı sunulmuş, dizin ve tıpkıbasımlar çalışmaya eklenmiştir.

xliii. Soydan, Serpil, “Klasik Çağatay Devri Şairleri Olan Ali Şir Nevâyî ve Hüseyin Baykara'nın Manzum Eserlerinde Oldurgan Çatı”, *Gazi Türkiyat Dergisi*, S. 10, 2017, s. 157-179. [MAKALE]

Çalışmanın giriş bölümünde Çağatay devri ile ilgili genel bilgiler verildikten sonra, asıl konu olan “oldurganlık” bahsine geçilmiş ve Nevâyî ile Hüseyin Baykara'nın şiirleri üzerinden oldurgan çatı eki alan fiiller yapı ve anlam bakımından sayısal verilerle desteklenerek kategorize edilmiştir.

xliv. Tabaklar, Özcan; Boltabayev, Saidbek, “Çağatayca Mevâhib-i Aliyye (Tefsir-i Hüseyinî) Tercümesi”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. 57, S. 57, 2017, s. 237-258. [MAKALE]

Çalışmada Çağatayca “Mevâhib-i Aliyye”nin çeşitli nüshaları alt başlıklar halinde ele alınmış ve bu nüshalar ile ilgili bilgiler verilerek hangi çalışmaların yapıldığı ortaya konmuştur.

xlv. Toprak, Funda, *Hoca Nazar Hüveydâ, Râhat-ı Dil (İnceleme-Metin-Dizin)*, Grafiker Yayınları, Ankara 2017, 524 s. [KİTAP]

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Hoca Nazar Hüveydâ'nın kısa yaşam öyküsü ve eserleri hakkında bilgiler; ikinci ve üçüncü bölümlerde, eserin dili üzerine incelemeler; dördüncü bölümde metnin çeviriyazısı ve beşincide ise bir “dizin” bulunmaktadır.

xlvi. Tokay, Yaşar, “Funda Toprak, *Hoca Nazar Hüveydâ, Râhat-ı Dil (İnceleme-Metin-Dizin)*, Grafiker Yayınları, Ankara 2017, 524 s.”, *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 2, 2017, s. 166-169. [KİTAP TANITIMI]

xlvi. madde başında künyesi verilen eserin tanıtımıdır.

xlvii. Toker, Mustafa; Uygun, Muhsin, *Çağatayca Cümciümenâme*, Palet Yayınları, Konya 2017, 164 s. [KİTAP]

Çağatay Türkçesiyle yazılmış Cümciümenâme'nin yeni bir yayınıdır. Giriş bilgisinden sonra, metnin dil özelliklerinin verildiği bir inceleme, daha sonra “Çeviri Yazılı Metin”, “Türkiye Türkçesine Aktarım”, “Dizin” bölümlerini içermektedir. Ayrıca “Ekler Dizini” ve “Tıpkıbasım” çalışmaya ilâve edilmiştir.

xlviii. Toktar, Soner, “Yong-Song, Lİ, *C. Brockelmann'ın “Doğu Türkçesi Grameri” Dizini*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2017, 724 s.”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 2017, S. 8, s. 102-104. [KİTAP TANITIMI]

xl. madde başında künyesi verilen eserin tanıtımıdır.

xliv. Toplu, Bayram, “Doğu Türkçesinde İki Evliya Tezkiresinin Karşılaştırılması (Ali Şir Nevâyî ve Muhammed Sıddık Rüşdî)”, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, S. 12/30, 2017, s. 433-440. [MAKALE]

Doğu Türkçesiyle yazılmış iki “Evliya Tezkiresi”nin konu ve üslup açısından edebî bir karşılaştırmasıdır; ayrıca bkz. xxxi. maddede kaydedilen tez.

2018

I. Aydın, Timür, *Doğu Türkçesiyle Yazılmış Bir Kabûsname*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2018, 978 s. [YÜKSEK LİSANS TEZİ]

Kabûsname'nin Doğu Türkçesiyle yapılmış iki çevirisi bilinmektedir. Bu çalışmada eserin, British Library'de Or. 9661 ile kayıtlı bulunan Doğu Türkçesi çevirisi işlenmiştir.

ii. Berbercan, Mehmet Turgut, *Çağatayca Gülistan Tercümesi (Sibicâbî'nin Gülistan Çevirisi) [Giriş-Gramer-Metin-Notlar-Dizin-Tıpkıbasım]*, Bilgeoğuz Yayınları, 4. BASKI, İstanbul 2018, 601 s. [KİTAP]

Kronolojik olarak Türk edebiyatındaki ikinci Gülistan tercümesi olan Sibicâbî'nin Gülistan Çevirisi veya en bilinen adıyla “Çağatayca Gülistan Tercümesi (Gülistân-ı Türkî)”, Harezmi Türkçesinden Çağatay Türkçesine geçişi tanımlayan, dil özellikleri bakımından Harezmi Türkçesinin son, Çağatay Türkçesinin ise ilk eseri olma özelliği taşıyan bir eserdir. Mehmet Turgut Berbercan tarafından “Çağatayca Gülistan Tercümesi” başlığıyla İstanbul Üniversitesi'nde, 2011 yılının ağustos ayında Doktora Tezi olarak bilim dünyasına sunulmuştur. 2011

yılına ait bu çalışma, eserin dünyada ve Türkiye'de yapılmış ilk neşridir ve eser üzerindeki ilk kapsamlı bilimsel çalışmadır. Eserin tamamının çeviriyazısını, gramerini, dizinli sözlüğünü ve tıpkıbasımını içermektedir. Ayrıca kitapta, esere ait filolojik notlar ile eserin Türk dili tarihi içindeki önemli yerini ortaya koyan tespitler ve açıklamalar bulunmaktadır. 2011'de tez olarak iki cilt halinde sunulan eser, 2012'de kitap olarak neşredilmiştir. Bu madde başında, Çağatayca Gülistan'ın 4. Baskısı olarak 2018'de İstanbul'da yayımlanan basımı kaydedilmiştir.

ii. Berbercan, Mehmet Turgut, *Şair Mehmed Emanî Manzum Hikâyeler*, Der Yayınları, İstanbul 2018, 134 s. [KİTAP]

Eserde ilkin, Doğu ve Batı Türkçesini şiirlerinde ustalıklı kullanmış 16. yüzyıl İran sahası Türk şairlerinden Mehmed Emanî'nin sanatı, dili ve eserleri tanıtılmış, şairin Türk dili ve edebiyatındaki yeri ortaya konmuştur. Esas bölümler olarak Emânî'ye ait manzum hikâyelerin çeviriyazısı, hikâyelerin Türkiye Türkçesi'ne uyarlanmış çevirisi ve hikâyelerde geçen Türkçe kökenli kelimelerin alfabetik ve gramatikal düzen içinde verildiği söz varlığı bulunmaktadır. İlâveten Arap harfli manzum hikâyelerin tıpkıbasımı verilmiştir.

iii. Demirci, Ümit Özgür, “Seyf-i Sarâyî'nin Gülistan Tercümesinde Fiilden Fiil Yapımı”, *Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 63, 2018, s.187-226. [MAKALE]

Çalışmada Serâyî'nin Kıpçakça “Gülistan Tercümesi”nde tespit edilen fiilden türetilmiş fiiller yapı ve anlam bilgisi açısından incelenerek Türk dilinin tarihî gelişimi içerisinde değerlendirilmiştir; incelemede, yapısal açıdan Doğu Türkçesine ait fiiller tabii olarak bulunmaktadır.

iv. Eker, Ümit, “Çağatay Türkçesiyle Yazılmış Bir Kısâs-ı Enbiyâ Nüshası (Dil İncelemesi-Çeviriyazı-Türkiye Türkçesine Aktarma)”, *Zeitschrift für die Welt der Türken*, S.10, 2018, s. 219-236. [MAKALE]

Makalede, Berlin'de tespit edilmiş “Çağatayca Toplu El Yazmaları” adıyla kayıtlı bir el yazması mecmua içinde başlıksız olarak bulunan “*Kısâs-ı Enbiyâ*” parçası ele alınmıştır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde metnin önemli dil özellikleri belirtilmiştir; ikinci bölümde, çeviriyazısı hazırlanmış ve son bölümde metnin Türkiye Türkçesine aktarımı yapılmıştır.

v. Eker, Ümit, “Çağatay Türkçesiyle Yazılmış “Dört İmam” Efsanesi (Dil İncelemesi-Çeviriyazı-Türkiye Türkçesine Aktarım)”, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, C. 13/12, 2018, s. 631-681. [MAKALE]

Çalışma, Çağatay Türkçesiyle oluşturulmuş “Dört İmam” efsanesinin bir dil incelemesidir; üç bölümden oluşmaktadır: İlk bölümde metnin önemli dil özellikleri belirtilmiştir; ikinci bölümde, çeviriyazısı hazırlanmış ve son bölümde metnin Türkiye

Türkçesine aktarımı yapılmıştır; ayrıca metnin tıpkıbasımı çalışmaya ilâve edilmiştir.

İvi. Eker, Ümit, “Son Dönem Çağatay Türkçesiyle Yazılmış Risâle-i Yafındilik “Örtünme Risalesi” Adlı Eser (Dil Özellikleri, Çevriyazı, Türkiye Türkçesine Aktarma, Tıpkıbasım)”, *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, S. 11, 2018, s. 75-98. [MAKALE]

Berlin’de tespit edilmiş “Çağatayca Toplu El Yazmaları” adıyla kayıtlı el yazması içinde bulunan “Risâle-i Yafındilik (Örtünme Risalesi)” parçası ele alınmıştır. Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde metinde öne çıkan ses ve şekil bilgisi özellikleriyle kelime kadrosu incelenmiştir. İkinci bölümde metnin çevirisi yapılmıştır. Son bölümde ise metnin Türkiye Türkçesine aktarımı bulunmaktadır; ayrıca metnin tıpkıbasımı çalışmaya ilâve edilmiştir.

İvii. Kalegeri, Çiğdem, *Batı Türkçesi ve Doğu Türkçesinde -sA Biçimbirimi ve Şart İfadesi Üzerine Karşılaştırılmalı Bir Çalışma*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Adana 2018, 490 s. [DOKTORA TEZİ]

Tezde, Batı Türkçesi ve Doğu Türkçesinde bulunan -sA biçimbirimi ve şart ifadesi, 15. ve 16. yüzyıllarda yazılmış metinler üzerinden açıklanmıştır.

İviii. Rahimi, Farhad, “Çağatay Türkçesi Sözlükleri Bibliyografyası”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, S. 7/1, 2018, s. 69-10 [MAKALE]

Makalede, başlıca Çağatay Türkçesi sözlükleri zikredilerek ve bu sözlükler üzerine yapılan çalışmalar bibliyografik şekilde verilmiştir.

İix. Sertkaya, Osman Fikri, *Kelime Dağarcığımızdan Etimoloji Araştırmaları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2018, 398 s. [KİTAP]

Eser, Türkçeye çevresindeki dillerden geçen kelimeler ile çeşitli Türkçe kelimelerin etimolojik kökenlerinin anlatıldığı bir kitaptır. Doğu Türkçesi kelime şekilleri ve yapılarla ilgili bilgiler ve karşılaştırmalar tabii olarak içermektedir.

İx. Temel, Emine, *Doğu Türkçesinde (14.-16. yy) Cümle ve Sözcük Öbekleri*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, 2018, s. 834. [DOKTORA TEZİ]

Tezde, Doğu Türkçesiyle 14.-16. yüzyıllarda yazılmış 13 manzum ve 4 mensur olmak üzere 17 eser sözcük öbekleri ve cümle yapıları bağlamında incelenmiştir. Çalışma bir giriş ile birlikte dört bölüm ve bir sonuçtan oluşmaktadır. İlk Doğu Türkçesinin tanımı ve dil-edebiyat tarihi içindeki yeri hakkındaki muhtelif düşünceler ve tanımlar sıralanmış; sonrasında çalışmada temel alınan eserler hakkında bilgiler verilmiştir. Esas bölümlerde, rastlanan sözcük ve cümle öbekleri yapısal açıdan belli bir şablon düzeni içinde örnekleriyle gösterilmiştir; ayrıca tablo ve şekillerle bulgular desteklenmiştir.

Ixi. Toplu, Bayram, “Muhammed Sıddık Rüşdî’nin Hayatı, Eserleri ve Dünya Görüşü”, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, S. 13/12, 2018, s. 527-536. [MAKALE]

Bkz. xxxi. maddede kaydedilen tez.

Yazar Notu: Bu bibliyografya bir başlangıç olarak hazırlanmıştır. Kayda geçirilecek diğer eserler ve gelecek yıllarda yapılacak çalışmalar ile genişletilmesi planlanmaktadır. Doğu Türkçesiyle ilgili olarak 2014 yılına kadar hazırlanmış bibliyografya makaleleri (Elmalı, Murat, “Çağatay Türkçesi Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, S. 35, 2006, s. 17-106; Rahimi, Farhad, “Çağatay Türkçesi ve Edebiyatı Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi”, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, S. 9/3, 2014, s. 1157-1218.) gözden geçirilmiştir; 2014 yılı için kaydı bulunmayan eserler kayda alınmıştır.